

Tre himmerlandske sogne i 1845

- Analyse af befolkningens sammensætning
i Sønder Kongerslev, Nørre Kongerslev & Komdrup Sogne

Projekt Sognefortællinger

Udgivelse nr. 3
Januar 2021

Keld Jensen

www .com

Storytelling & Photography

Tre himmerlandske sogne i 1845

-

**Analyse af befolkningens
sammensætning i Sønder
Kongerslev, Nørre Kongerslev &
Komdrup Sogne**

Keld Jensen

Januar 2021

Tre himmerlandske sogne i 1845

**- Analyse af befolkningens
sammensætning i Sønder Kongerslev,
Nørre Kongerslev & Komdrup Sogne**

Keld Jensen

Januar 2021

Forord

Dette er det tredje arbejdspapir i serien om de tre sogne Sønder Kongerslev, Nørre Kongerslev og Komdrup. Arbejdspapirerne bygger på data fra folketællingerne. De to første arbejdspapirer omhandlede folketællingerne i år 1801 og i år 1834.

Dette tredje arbejdspapir omhandler år 1845. Strukturen i dette arbejdspapir følger de to foregående. Dog er der i folketællingen i 1845 væsentligt bedre datagrundlag, og det giver anledning til nye vinkler på analyserne.

Der, hvor det er fundet muligt, er der anvendt nøjagtig samme analyse og ofte samme tekst med nye tal i dette arbejdspapir i forhold til analysen fra 1834.

Hovedspørgsmålene, der besvaret i disse arbejdspapirer er, hvem de mennesker var, der beboede vores egn før os – og ikke mindst, hvordan levede de?

Det væsentligste kildemateriale for analysen er oplysninger fra selve folketællingen. Herudover er der anvendt nogle få andre kilder. Disse vil være nævnt i teksten.

Jeg ønsker at takke Rigsarkivet for velvillig modtagelse af anmodning om udlevering af data til analysens formål og for videregivelse af materialet i en tilfredsstillende, professionel bearbejdning.

Keld Jensen

Sønder Kongerslev

Januar 2021

Indhold

FORORD	5
INDHOLD	7
FIGURLISTE.....	8
TABELLISTE.....	8
1 INDLEDNING	11
1.1 DEFINITION AF CENTRALE BEGREBER.....	11
1.2 DATASTRUKTUR	12
1.3 TIDLIGERE UNDERSØGELSER OG LITTERATUR.....	14
1.4 STRUKTUREN I DENNE RAPPORT.....	16
2 ÅR 1845 – EN PERIODE MED INTERNATIONAL URO OG STORE FORANDRINGER	17
3 DE TRE SOGNE I 1845 – ET OVERBLIK	19
3.1 BEFOLKNINGSSTØRRELSE OG BEFOLKNINGSTÆTHED.....	19
4 BEFOLKNINGENS GEOGRAFISKE MOBILITET	21
5 KØNS- OG ALDERSSTRUKTUR I DE TRE SOGNE	25
5.1 ALDERSBETINGET FORSØRGERBYRDE	27
6 LOKALBEFOLKNINGENS CIVILSTAND	31
6.1 ÆGTEPAR.....	31
7 ANALYSE AF HUSSTANDENES STØRRELSE OG SAMMENSÆTNING	33
7.1 PERSONSAMMENSÆTNINGEN I HUSSTANDENE.....	36
7.1.1 <i>Børnene i husstande</i>	37
7.1.2 <i>Beboere fordelt på stilling i husstand</i>	38
7.1.2.1 Familiemedlemmer	38
7.1.2.2 Tjenestefolk.....	39
7.2 ERHVERV FORBUNDET MED DE ENKELTE HUSSTANDE	41
7.2.1 <i>Gårdene</i>	41
7.2.2 <i>Husene</i>	42
7.2.3 <i>Offentlige myndighedspersoner</i>	45

7.2.4 Inderster og indsiddere	46
7.2.5 Personer på socialhjælp og lignende.....	46
8 AFSLUTTENDE BEMÆRKNING	49
9 ANVENDTE KILDER OG LITTERATUR	51

Figurliste

FIGUR 1. FIGUR 2. FORSIDE AF STATISTISK TABELVÆRK MED RESULTATER AF FOLKETÆLLINGEN I 1845.....	15
FIGUR 2. FØDESTED FOR VOKSNE PERSONER, 15 ÅR OG ÆLDRE, ALLE TRE SOGNE, ÅR 1845	23
FIGUR 3. BEFOLKNINGSPYRAMIDE, TRE SOGNE, ÅR 1845.....	26
FIGUR 4. BEFOLKNINGSMÆSSIG SAMMENSÆTNING, DE TRE SOGNE ÅR 1845 OG HELE LANDET ÅR 2019 ...	30

Tabelliste

TABEL 1. FORTEGNELSE OVER ELEMENTER I MODTAGET DATAMATERIALE, ELEMENTERNES OPBYGNING OG BETYDNING	12
TABEL 2. BEFOLKNINGENS STØRRELSE, HELE LANDET, JYLLAND OG DE TRE SOGNE, ÅRENE 1801, 1834 OG 1845.....	19
TABEL 3. FORDELING AF BEFOLKNING PÅ FØDESTED, ANTAL PERSONER, ÅR 1845	21
TABEL 4. FORDELING AF BEFOLKNING PÅ FØDESTED, PROCENT, ÅR 1845.....	22
TABEL 5. GENNEMSITSALDEREN I DE TRE SOGNE 1845, SAMT I HELE LANDET 2019.....	25
TABEL 6. ALDERSFORDELINGEN I DE TRE SOGNE OG SAMLET, 1845	27
TABEL 7. BORGERE FORDELT PÅ ALDERSGRUPPER TIL FORSØRGERBYRDE BEREKNING, 1845 SAMT 2019 ...	29
TABEL 8. SOGNEENS BEFOLKNING FORDELT PÅ CIVILSTAND, 1845	31
TABEL 9. ALDERSFORSKEL I ÆGTESKAB I HUSSTANDE MED KUN TO GIFTE I DE TRE SOGNE, 1845	32
TABEL 10. ANTAL HUSSTANDE, ANTAL PERSONER I HUSSTANDENE SAMT GNMST. ANTAL PERSONER I DEN ENKELTE HUSSTAND, 1845	33
TABEL 11. HUSSTANDE FORDELT PÅ ANTAL PERSONER I HUSSTANDEN, 1845	34
TABEL 12. HUSSTANDENE SAMT BEFOLKNINGEN FORDELT PÅ HUSSTANDSSTØRRELSE, DE TRE SOGNE, ÅR 1845.....	35
TABEL 13. OVERSIGT OVER HUSSTANDSTYPER, INCL. HERREGÅRDE SAMT ANDRE SPECIELLE BYGNINGER, 1845	36
TABEL 14. ANTAL BØRN I HUSSTANDE, DE TRE SOGNE, ÅR 1845	37
TABEL 15. BØRN UDEN FORÆLDRE I HUSSTAND, TRE SOGNE, ÅR 1845	38
TABEL 16. ANTAL TJENESTEFOLK I HUSSTANDE, DE TRE SOGNE, 1845	40

TABEL 17. KØN OG ALDER PÅ TJENESTEFOLK, DE TRE SOGNE, ÅR 1845.....	40
TABEL 18. ANTAL HÅNDVÆRKERE SAMT ANTAL HÅNDVÆRKERE PR. 100 PERSONER I BEFOLKNINGEN, DE TRE SOGNE, ÅR 1801, ÅR 1834 OG ÅR 1845	44
TABEL 19. HÅNDVÆRKERE FORDELT PÅ HÅNDVÆRKSTYPE OG SOGN, ÅR 1845.....	44

1 Indledning

I dette arbejdsrapport er vi nået til folketællingen i 1845. I de foregående rapporter er der gennemført analyser på år 1801 og år 1834. En generation beregnes normalt til cirka tredive år. Hvor der mellem de to første analyseår gik en generation, er tidsspringet fra år 1834 til 1845 altså mindre end en generation. Der blev også gennemført en folketælling i år 1840, men den er ikke medtaget i analysen i denne sammenhæng.

I analysen af år 1845 vil der blive lagt vægt på at analysere udviklingen fra århundredets begyndelse til år 1845. Denne rapport efterfølges af en rapport, der analyserer folketælling 1901, hvor der ud over at fokusere på selve året 1901 også fokuseres på den samlede udvikling i 1800-tallet.

Analysen omfatter de tre østthimmerlandske sogne, Sønder Kongerslev, Nørre Kongerslev og Komdrup.

Der er afholdt landsdækkende folketællinger i Kongeriget Danmark i 1769, 1787, 1801, 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, 1870, 1880, 1890, 1901, 1906, 1911, 1916, 1921, 1925, 1930, 1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965 og 1970.

Kun nogle af disse folketællinger er i dag indtastede, så det er muligt at bearbejde oplysningerne til data som grundlag for statistisk analyse af materialet. Nogle af de ældre folketællinger er ikke indtastet, og nogle af de nyeste blev destrueret, så det ikke er muligt at lave detaljerede analyser af materialet.

De to første folketællinger i 1769 og 1787 blev gennemført om sommeren. De følgende fandt sted i februar. Som det var gældende for folketællingen i år 1801 og år 1834, foregik folketællingen i 1845 i februar måned. Den valgte dato blev lørdag den 1. februar 1845.

1.1 Definition af centrale begreber

I analyser med anvendelse af statistiske data er det vigtigt at arbejde med meget konkrete definitioner. Statistiske begreber kan nemt misforstås og benyttes forkert. Nogle af de centrale begreber er præsenteret i

rapport om 1801 folketællingen. Her følger et overblik over datastrukturen og en række andre centrale begreber fra analysen, der primært er specielle for analysen i denne rapport.

1.2 Datastruktur

Den anvendte datastruktur omfatter for 1845-folketælling følgende elementer:¹

Tabel 1. Fortegnelse over elementer i modtaget datamateriale, elementernes opbygning og betydning

Variable name	Content	Type	Description
Postid	Num	Computed	Unikt individuelt id indenfor folketællingsåret / Unique individual id in the year of the census
Kipnr/Indtastningsnr	Num	Assigned	Transkriptionsenhed / Transcription unit
Kilde	Text	Assigned	Kildetype og -år / The source and year
Sogn	Text	Computed	Sogn / Parish
Herred	Text	Computed	Herred / District or Shire
Amt	Text	Computed	Amt / County
Løbenr	Num	Computed	Individuelt id indenfor hver transkriptionsenhed. Kombinationen af kipnr og løbenr skaber unikke identifikatorer / Individual id within each transcription unit (kipnr). The combination of kipnr and løbenr create unique identifiers
Kildehenvisning	Text	Original	Reference til den originale kilde / Reference to the original source
Stednavn	Text	Original	Stednavn / Place name
Husstands_familienr	Num	Original	Husstands familienummer / number of family
Matr_nr_address	Text	Original	Matrikel nr. eller adresse oplysninger / matricule nr. or address informations
Antal_familier_hus	Text	Original	Antal familier / Number of families
Navn	Text	Original	Personens fulde navn, inklusiv fornavn, efternavn og i nogle tilfælde pigenavn / Full name of individual, including name, middle name, family name and in some cases maiden name
Køn	Text	Original	Køn / Sex of individual
Alder	Text	Original	Alder, som angivet i kilden / Age as given in the source
Civilstand	Text	Original	Civilstand, som angivet i kilden / Civil status as given in the source
Nr_ægteskab	Text	Original	Nr ægteskab, indicates whether it is the persons first, second, third etc. marriage
Fødested	Text	Original	Fødested / Place of birth
Erhverv	Text	Original	Erhverv / Occupation as originally transcribed
Stilling i husstanden	Text	Original	Stilling i husstanden / Position in the household as originally transcribed.

¹ Tabellen er kopieret fra "Dansk Demografisk Database- Kodebog til uddrag", modtaget fra Rigsarkivet september 2019.

Variable name	Content	Type	Description
Kommentarer	Text	Original	Kommentarer til kilden fra transskriptøren / Comments to the source by the transcriber
Trossamfund	Text	Original	Trossamfund / Religion
Handicaps	Text	Original	Handicaps / Handicaps
Flyttet_kommune	Text	Original	Flyttet til kommune, year of moving to the parish
Hvornår_gift	Text	Original	Hvornår personen blev gift (kun for gifte, enker og enkemænd) / When the person was married (only for married, widows, and widowers)
Husstnr	Num	Computed	Husstandsnummer / Household number
Antal_personer	Num	Original	Antal personer / Number of persons
Alder_std	Num	Computed	Alder_tal, age in numbers
Civilstkode	Num	Standardized	Kodet civilstand / Coded civilstatus
Husstkode	Num	Standardized	Kodet husstand / Coded household
Aegtefaelle	Num	Computed	Postid for personens ægtefælle / Postid for the persons spouse
Erhverv_norm	Text	Standardized	Erhverv normaliseret / occupation normalized
Erhverv_komm	Text	Standardized	Erhverv kommentar normaliseret / occupation comment normalized
Sih_norm	Text	Original	Stilling i familien / Position in the household.
Sih_nr_aegt	Text	Original	Nummer ægteskab / number of marriage
Sih_komm	Text	Original	Kommentarer fra kilden / Comments from the source
Fader	Num	Computed	Postid for personens fader / Postid for the persons father
Moder	Num	Computed	Postid for personens moder / Postid for the persons moder
Foedestedskode	Num	Standardized	Kodet fødested / Coded birthplace
Foedeamt	Text	Standardized	Standardiseret fødeamt / standardized birth county
Fødeår/Faarb	Num	Computed	Fødselsår / Year of birth
Sognekode	Num	Computed	Sognets nummer hos DDD / The number of the parish at DDD
Urbanisering	Num	Computed	Urbaniserings niveau, 1=København, 2=købstæder, 3=landsdistrikter / Urbanization level, 1=Copenhagen, 2=boroughs, 3=rural districts
Erhverv_1-5	Text	Standardized	Erhverv, alle mulige standardiserede erhverv angivet for en person, opdelt i forskellige kolonner / Occupation, all possible standardized occupation given for a person parsed in different columns
Hisco_1-5	Num	Computed	Hisco code for the distinct occupations that appears in the field "Erhverv_1-5". Extra codes: -1 "not an occupation", -2 "occupation not given"

Alle de anvendte data præsenteres hver for sig og i en analytisk sammenhæng. Analysen omfatter både resultater for de tre sogne som helhed og hvert enkelt sogn for sig. Hvor det har været muligt sammenlignes tallene for de tre sogne med hele landet eller den region sognene er lokaliseret i.

I modsætning til de foregående folketællinger findes der i folketællingen for år 1945 oplysninger om fødested. Fødested er angivet som sogn og

det amt sognet er beliggende i, eller by/købstad eller måske et andet land. I analysen i denne rapport er det således muligt at se, hvordan befolkningen midt i 1800-tallet var sammensat af tilhørende og udefrakommende i de tre sogne i Østhimmerland.

1.3 Tidligere undersøgelser og litteratur

Rigsarkivet ønsker at få citeret det datamateriale, som er modtaget til denne analyse, med påtegningen

Rigsarkivet. 1801, 1834, 1845, 1901 Folketælling Danmark, (24/09/2019)

Når der i de følgende henvises til datamaterialet, er det således ovenstående kilde, der henvises til.

Ud over hovedkilden i form af selve folketællingen fra 1845 blev der af den kommission, der arbejdede med folketællinger i stats-regi udarbejdet et såkaldt tabelværk for folketællingen fra 1845.²

---

² Statistisk Tabelværk udgivet af 'den dertil allernaadigst anordnede Commission, tiende hæfte, fra 1846. Publikationen præsenterer summarisk resultaterne af folketællingerne i 1845.

Figur 1. Figur 2. Forside af Statistisk Tabelværk med resultater af folketællingen i 1845

Tabelværket omfatter primært aggregerede tal på nationalt plan.

Ud over ovenstående folketælling med efterfølgende tabelværk er anvendt følgende undersøgelser og litteratur:

- Håndbog for danske lokalhistorikere, redigeret af Johan Hvidtfeldt, udgivet af Dansk Historisk Fællesforening, 1965.
- Den nye matricul for jordeiendomme i Danmark, udgivet af commissionen for det statistiske tabelværk, Andet hæfte, 1844.
- Statistisk tabelværk, udgivet af den hertil allernaadigst anordnede kommission, femte hæfte, 1842.

Herudover er der anvendte generelle opslagsværker samt aviser fra arkiv over Aalborg Stiftstidende (Nordjyske Stiftstidendes arkiv) for beskrivelsen af de forhold, der herskede i hele landet og internationalt i og omkring året 1845.

1.4 Strukturen i denne rapport

Denne rapport omfatter otte kapitler, inklusive denne indledning, afsluttende bemærkninger og litteraturliste. De øvrige seks kapitler omfatter følgende emner:

Kapitel 2 omfatter en kort introduktion til de internationale og indenrigs rammebetingelser, som det var givet for de tre østhimmerlandske sogne omkring år 1845.

I kapitel 3 gives et overblik over befolkningens størrelse og befolknings-tæthed. I analyse sættes resultaterne fra analysen af folketællingens data i relation til udviklingen i hele landet, Der gennemføres desuden analyse af, hvad der er sket i de tre sogne siden de folketællinger, der blev gennemført i år 1801 og år 1834 – altså en udvikling over 45 år.

I kapitel 4 analyseres befolkningssammensætningen i de tre sogne i forhold til befolkningens fødested.

Kapitel 5 omfatter analyse af køns- og aldersstrukturen i de tre sogne. Køns- og alderssammensætningen sammenlignes med den demografiske sammensætning for hele landet og i forhold til de tidligere år.

I kapitel 6 præsenteres de lokale borgeres civilstand. Er de gift eller ugift, enke eller enkemænd, og samtidigt analyseres de enkelte roller i den enkelte husstand. I analysen sammenlignes med tallene fra tidligere folketællinger.

Kapitel 7 omhandler analyser af husstandene.

Kapitel 8 omfatter som nævnt de afsluttende bemærkninger for den samlede analyse. Bagerst i rapporten er medtaget en liste over anvendte kilder og litteratur.

2 År 1845 – en periode med international uro og store forandringer

Det er vanskeligt at fastslå, hvad en lokal borger i et af de tre østthimmerlandske sogne måtte vide om udviklingen ude i verden og også generelt i Danmark. Den bedst stillede del af befolkningen havde via den teknologiske udvikling og via politiske reformer oplevet fremgang, men en stor del af befolkningen levede fortsat i stor armod.

Ude i verden var perioden før 1845 uden større krige, og lokalbefolkningen kunne jo ikke vide, at den kommende generation ville opleve en helt anderledes udvikling med omvæltninger og krige.

De tre østthimmerlandske sogne var landsogne med landbruget som det helt dominerende erhverv. Landbruget forøgede i disse år produktionen, samtidigt med at prisniveauet også steg. Det betød stor velstandsstigning for især gårdmændene. I bogværket *Det danske landbrugs historie* tolker Claus Bjørn udviklingen således:³

"Boligerne blev bygget større og rummeligere end før, og bræddegulve afløste i stigende omfang de lerstampede eller stenlagte. Man boede, levede, spiste og klædte sig bedre og rigeligere end før."

Udviklingen i landbruget og dermed i landsogne som de tre sogne fortsatte, som det havde været gældende ved folketællingen i 1845:

- Forøgelse af befolkningen og forøgelse af arbejdskraft-deltagelse i landbrugserhvervet.
- Forøgelse af landbrugsarealet ved nydyrkning af vådområder, overdrev, heder m.v.
- Forøget produktivitet i landbrugserhvervet, herunder forbedrede redskaber, anvendelse af mergling m.v.

---

³ Claus Bjørn: *Det danske landbrugs historie, 1810-1914*, bind III, s.106.

- Væsentlig forøgelse af landbrugsproduktionen på grund af ovennævnte faktorer, men også på grund af en bedre organisering efter reformarbejderne.
- Der var økonomisk højkonjunktur.

Men goderne var ikke ligeligt fordelt. Husmændene – med og uden jord – oplevede i årene op til 1845 stagnerende eller endog forringede levevilkår. Høje priser på byg, brødkornet, gjorde det dyre at leve. Endnu værre blev levevilkårene især om vinteren, fordi der gik sygdom i kartoffelplanterne. Der synes derfor ingen tvivl om, at skellet mellem rig og fattig i disse landsogne var blevet tydeligere i midten af 1840'erne.

3 De tre sogne i 1845 – et overblik

I dette kapitel præsenteres de tre sogne, som de tog sig ud i 1845. Analysen afdækker befolkningsstørrelse og befolkningstæthed. Sognene sammenlignes med hele landet, og analysen omfatter også et tilbageblik på, hvordan sognene havde udviklet sig siden århundredeskiftet.

3.1 Befolkningsstørrelse og befolkningstæthed

I Tabel 2 er befolkningens størrelse beregnet for hele landet, for Jylland og for de tre sogne i henholdsvis år 1801, år 1834 og år 1845.

Tabel 2. Befolkningens størrelse, hele landet, Jylland og de tre sogne, årene 1801, 1834 og 1845

Område	År 1801	År 1834	År 1845	Befolknings- vækst 1801-1845
	Antal indbyggere			Procent
Danmark	929.001	1.230.964	1.350.327	45,4
Jylland	385.124	523.942	582.430	51,2
Sønder Kongerslev Sogn	211	259	284	34,6
Nørre Kongerslev Sogn	262	354	369	40,8
Komdrup Sogn	131	177	192	46,6
De tre sogne i alt	604	790	845	39,9

Kilde: Egne beregning på basis af folketællingerne i 1801, i 1834 og i år 1845.

I perioden fra 1801 til 1845 voksede den danske befolkning betydeligt. Den største vækst skete i Jylland. Tabellen viser, at de tre østthimmerlandske landsogne havde en mindre befolkningsvækst end Jylland som helhed, men alligevel var der en betydelig vækst i den første halvdel af 1800-tallet.

Den største relative vækst havde Komdrup Sogn, mens Sønder Kongerslev Sogn trak det samlede pastorats vækst ned. Nørre Kongerslev Sogn forøgede befolkningsstørrelsen med 107 personer, Sønder Kongerslev Sogn med 73 personer, mens Komdrup Sogn oplevede en vækst på 61 personer i perioden 1801 til 1845.

Situationen var således den, at der på det samme areal som i dag, i 1845 levede 845 borgere, mens der i dag. pr. 1. januar 2020, bor 2.084 borgere i de tre sogne.

Nørre Kongerslev Sogn er i år 1845 fortsat det befolkningsmæssigt største af de tre sogne foran Sønder Kongerslev Sogn. Komdrup Sogn er befolkningsmæssigt det mindste sogn, men dette sogn har altså den største relative vækst i befolkningen i det første halvdel af 1800-tallet.

Hvor Nørre Kongerslev Sogn i 1801 omfattede 43,4 procent af alle borgere i de tre sogne, så er denne andel i 1845 vokset til 43,7 procent. Til sammenligning har Nørre Kongerslev i dag kun 23,1 procent af befolkningen i de tre sogne. I perioden frem til i dag er Nørre Kongerslevs befolkning kun steget med 112 borgere. Sønder Kongerslev Sogn er steget med 1.185 borgere, og Komdrup Sogn er faldet med 58 borgere.

4 Befolkningens geografiske mobilitet

I modsætning til de tidligere folketællinger indgår der i folketælling fra år 1845 oplysninger om befolkningens fødested. Fødesteds-oplysningerne analyseres i dette kapitel.

Man har muligvis den forud opfattelse, at der var en temmelig høj grad af binding til sit lokalområde i midten af 1800-tallet. Dette er ikke tilfældet.

I det følgende er befolkningen i de tre sogne fordelt på syv typer fødesteder:

- Fødested i samme sogn, hvor de nu er bosiddende.
- Fødested i et af de andre sogne, blandt pastoratets tre sogne.
- Fødested i det øvrige Himmerland.
- Fødested i det øvrige af det i dag eksisterende Region Nordjylland.
- Fødested i det øvrige Jylland.
- Fødested i det øvrige Danmark.
- Fødested i de nordtyske grevskaber og i andre lande.

Tabel 3. Fordeling af befolkning på fødested, antal personer, år 1845

Sted	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	Alle tre sogne
	<i>Antal personer</i>			
Samme sogn	133	225	80	438
Et andet af sognene i pastoratet	29	21	18	68
Nabosogn til de tre sogne	36	45	38	119
Øvrige sogne i Himmerland	67	57	37	161
Øvrige Region Nordjylland	9	16	9	34
Det øvrige Jylland	8	4	5	17
Det øvrige Danmark	2	0	0	2
Schleswig-Holstein & udlandet	0	1	5	6
<i>I alt</i>	284	369	192	845

Kilde: Egen beregning på basis af folketælling år 1845.

Tabel 4. Fordeling af befolkning på fødested, procent, år 1845

Sted	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	Alle tre sogne
	<i>Procent</i>			
Samme sogn	46,8	61,0	41,7	51,8
Et andet af sognene i pastoratet	10,2	5,7	9,4	8,0
Nabosogn til de tre sogne	12,7	12,2	19,8	14,1
Øvrige sogne i Himmerland	23,6	15,4	19,3	19,1
Øvrige Region Nordjylland	3,2	4,3	4,7	4,0
Det øvrige Jylland	2,8	1,1	2,6	2,0
Det øvrige Danmark	0,7	0,0	0,0	0,2
Schleswig-Holstein & udlandet	0,0	0,3	2,6	0,7
<i>I alt</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Kilde: Egen beregning på basis af folketælling år 1845.

Tabellerne viser, at kun halvdelen af befolkningen er født i det sogn, hvor de nu er bosiddende. Den anden halvdel kommer fra enten pastoratets nabosogne (cirka hver syvende) fra det øvrige Himmerland (cirka hver femte), og mindre end en tiendedel kommer fra steder uden for Himmerland, incl. udlandet.

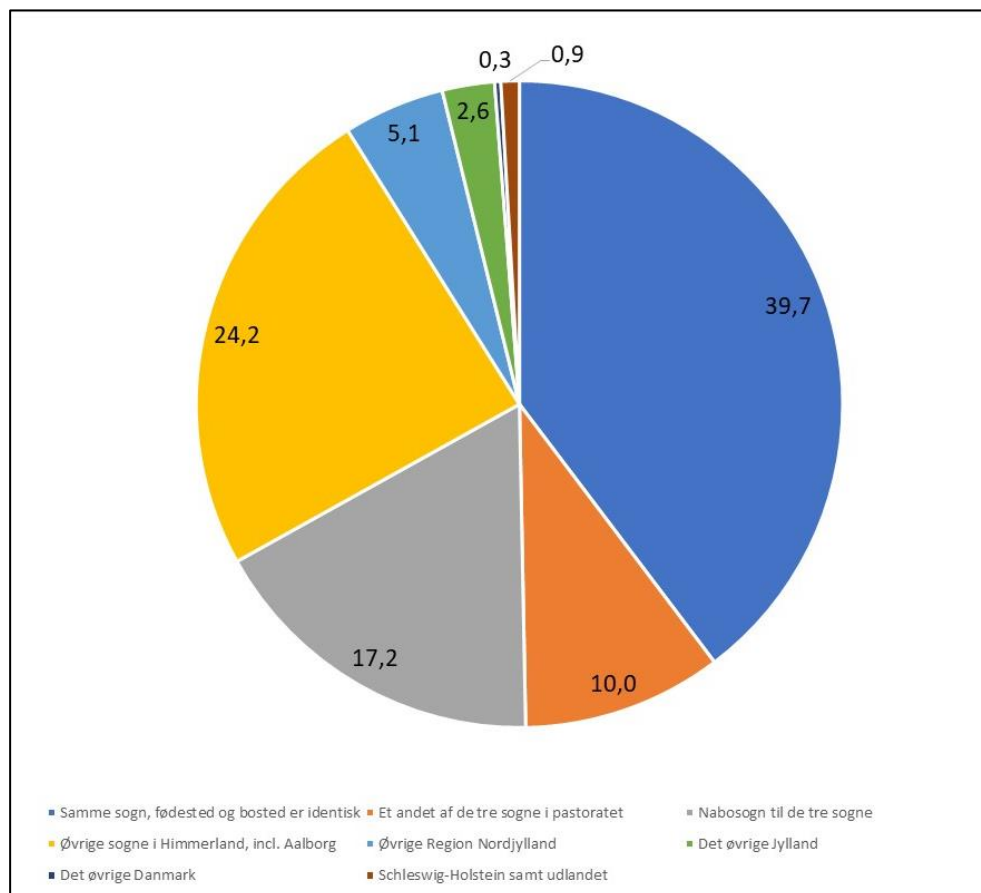
Det er samtidigt interessant at se, at mønstret ikke er det samme for de tre sogne. Det største sogn har størst sammenfald mellem nuværende hjemsted og fødested med 61,0 procent. Andelen er signifikant mindre i de to andre sogne.

Det må formodes, at flere børn end voksne er født i det sogn, som de nu bor i. I Figur 2 er angivet fordeling af voksne, defineret som personer på 15 år og ældre.

Hvor lige omkring halvdelen af den samlede befolkning havde hjemsohn i samme sogn, som de var født, viser det sig nu, at i gruppen af voksne er der kun 39,7 procent i denne kategori. Blandt de voksne stiger andelen af personer, der er født uden for sognene fra 40,2 procent for hele befolkningen til 50,3 procent af de voksne.

Omtrent halvdelen af den voksne del af befolkningen i de tre sogne er altså personer, der er født et andet sted end i et af de tre sogne.

Figur 2. Fødested for voksne personer, 15 år og ældre, alle tre sogne, år 1845

Kilde: Egen beregning på basis af folketælling år 1845.

Der er ikke stor forskel i geografisk mobilitet blandt kønnene. Hvor mændene havde 50,9 procent, der var født i samme sogn, som de boede i i 1845, boede 52,9 procent af kvinderne i samme sogn, som hvor de var blevet født.

5 Køns- og aldersstruktur i de tre sogne

Som det var gældende for tidligere folketællinger, gives en nyfødt i folketællingen i 1845 alderen et år, hvor den i normal statistik vil være sat til 0 år.

Denne aldersberegning er fastholdt i analyserne i denne rapport.

Gennemsnitsalderen i de tre sogne er i Tabel 5 sammenlignet med den aldersfordeling, der i dag er for hele landet.

Tabel 5. Gennemsnitsalderen i de tre sogne 1845, samt i hele landet 2019

Område	Mænd	Kvinder	Alle
Alder (1845-aldersberegning)			
Sønder Kongerslev Sogn 1845	27,0	32,8	29,6
Nørre Kongerslev Sogn 1845	28,9	30,8	29,9
Komdrup Sogn 1845	29,3	30,6	29,9
Alle tre sogne 1845	28,3	31,4	29,8
Danmark 2019	41,2	43,0	42,1

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845. Tallene for år 2019 for hele landet er beregnet på basis af udtræk fra Statistikbanken i Danmarks Statistik, august 2019.

Der kan udledes flere interessante iagttagelser af tabellen. For det første er der meget store forskelle mellem den gennemsnitlige alder for befolkningen i dag, end det var gældende i år 1845. Der var altså tale om en relativ ung befolkning. Kvinderne havde en højere gennemsnitlig alder end mændene. Der var ikke store forskelle mellem de tre sogne på denne parameter.

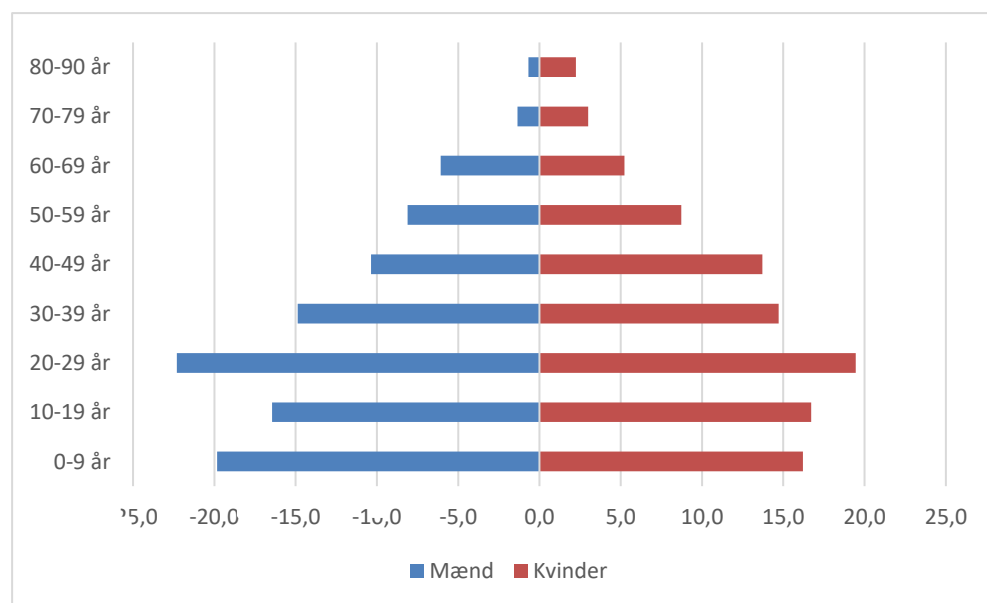
Den ældste borger i de tre sogne var en kvinde fra Sønder Kongerslev Sogn. Det var en ugift kvinde, der var 90 år, og som bosiddende i fattighuset. Kvinden var altså født i år 1756.

Den ældste mand var 84 år i 1845. I år 2019 er den ældste mand i Danmark til sammenligning 106 år og den ældste kvinde 110 år beregnet efter 1845-metoden.

Forskellene i aldersstrukturen i befolkningen i dag og i år 1845 er betinget af mange forhold. Væsentlige forhold var stor overdødelighed på grund af stor børnedødelighed, kvinders død i barselsseng samt epidemier.

Figur 3 viser befolkningspyramiden for de tre sogne i 1845. Befolkningen er inddelt i køn og i ti-års-aldersgrupper.

Figur 3. Befolkningspyramide, tre sogne, år 1845

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Af alderspyramiden fremgår, at der i befolkningen i år 1845 var relativt mange mænd og kvinder i alderen 20-29 år. Denne aldersgruppes andel af befolkningen er signifikant større, end de to yngste aldersgrupper. Figuren viser også, at der er en relativt større andel af kvinder i de to ældste aldersgrupper, 70-90 år. For mændene udgør denne gruppe 2,1 procent, mens den for kvinderne udgør 5,2 procent.

Det kan konkluderes, at den køns- og aldersmæssige fordeling af befolkningen i de tre sogne i år 1845 nogenlunde følger den normale befolkningsfordeling. Normalt fødes der flere drenge end piger. Sådan har altid været. Samtidigt er der større dødelighed blandt mænd, så kvinderne kommer i flertal, voksende med alderen.

I pyramiden er anvendt procentfordeling. Tabel 6 viser antallet af personer i de enkelte aldersgrupper fordelt på de tre sogne i 1845.

Tabellen viser, at der er et mindre flertal af mænd i alle tre sogne, mest signifikant i Sønder Kongerslev Sogn, hvor der er 32 flere mænd end kvinder.

Tabel 6. Aldersfordelingen i de tre sogne og samlet, 1845

Alder	Sønder Kongerslev			Nørre Kongerslev			Komdrup			Alle tre sogne		
	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt	M	K	I alt
0-9	36	20	56	37	32	69	15	13	28	88	65	153
10-19	26	15	41	36	34	70	11	18	29	73	67	140
20-29	34	27	61	33	28	61	32	23	55	99	78	177
30-39	20	21	41	30	25	55	16	13	29	66	59	125
40-49	18	17	35	20	27	47	8	11	19	46	55	101
50-59	13	11	24	12	16	28	11	8	19	36	35	71
60-69	10	5	15	13	13	26	4	3	7	27	21	48
70-79	1	6	7	4	4	8	1	2	3	6	12	18
80-90	0	4	4	3	2	5	0	3	3	3	9	12
I alt	158	126	284	188	181	369	98	94	192	444	401	845

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Sønder Kongerslev Sogn afviger også den samlede kønsfordeling for de 0-9-årige. I modsætning til de to andre sogne er der et relativt flere drenge end piger i denne aldersgruppe.

For hele landet i år 1845 omfattede den danske befolkning 102 kvinder for hver 100 mænd. I de tre sogne var forskellen mellem kønnene større: For hver 100 mænd var der kun 90 kvinder i de tre sogne.⁴

5.1 Aldersbetinget forsørgerbyrde

Hvis vi i folketællingen definerer børn som borgere under 16 år, og ældre som borgere over 64 år, så vil arbejdsdygtig alder omfatte 16 til 64-årige. I Tabel 7 er forsørgerbyrden beregnet for hvert enkelt sogn, for alle tre sogne til sammen og for hele landet i år 2019 til sammenligning.

⁴ Kilden for hele landets befolkning er Den dertil allernaadigst anordnede commission, Statistisk Tabelværk, tiende hæfte, side V, år 1846.

Tabellen viser, at forsørgerbyrden i de tre sogne, både samlet og hver for sig, er på samme niveau som forsørgerbyrden i hele landet i dag. Dette var også gældende ved folketællingerne i 1801 og 1834.

Men befolkningssammensætningen i dag helt anderledes, end den var i 1845. Der var relativt set langt flere børn i år 1845 i befolkningen, end der er i dag, og der var også langt færre ældre.

I dag er der således 65 procent af befolkningen i den arbejdsdygtige alder, hvor det tilsvarende tal i år 1845 var på 66 procent – altså nogenlunde samme størrelse. Men dengang var andelen af børn på hele 28 procent, mens den i dag kun er på 17 procent. Andelen af ældre er stor i vores tid, 18 procent af befolkningen. I 1845 var der kun 6 procent i denne aldersgruppe.

Folketællingerne i år 1801, år 1834 og år 1845 viser, at andelen af ældre i befolkningen i de tre sogne ikke stiger. I år 1801 var andelen af ældre 6 procent, i år 1834 8 procent og i år 1845 6 procent. Antallet af ældre steg i perioden fra 1801 til 1834 fra 37 ældre til 60 ældre, men i 1845 var antallet af ældre faldet til 52 personer.

Befolkningssammensætningen i de tre grupper er vist i Figur 4.

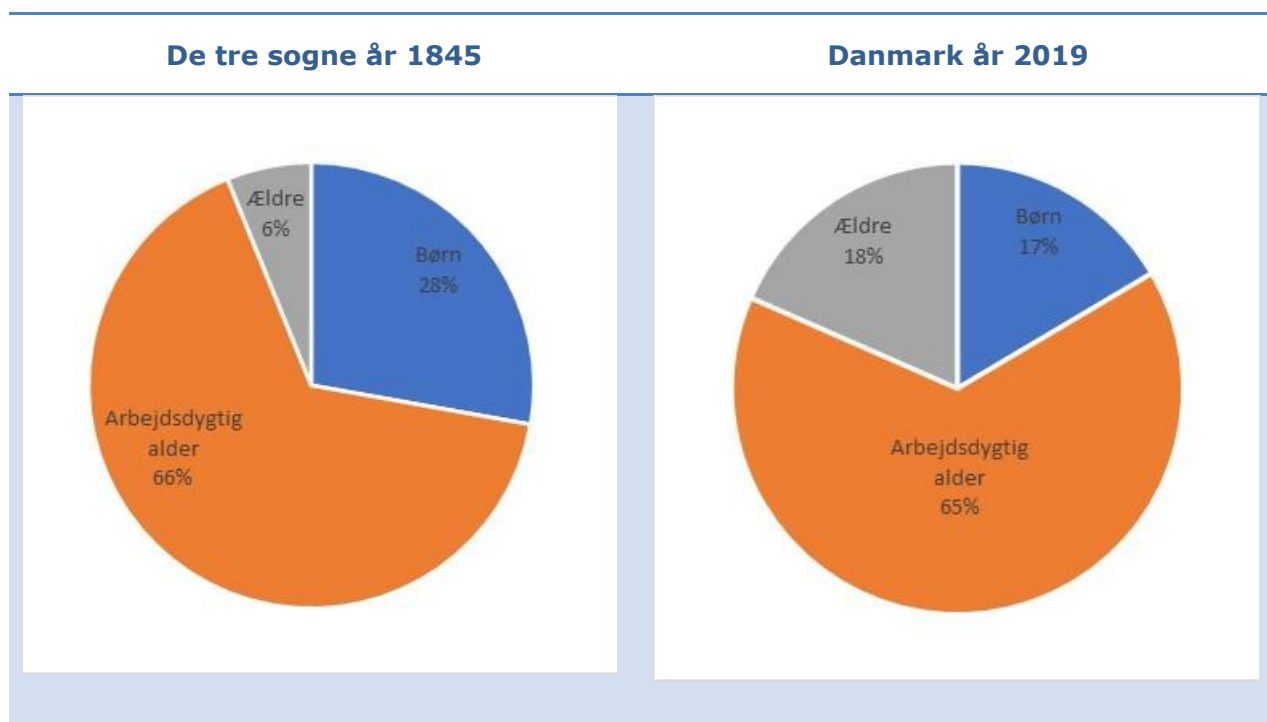
**Tabel 7. Borgere fordelt på aldersgrupper til forsørgerbyrde
beregning, 1845 samt 2019**

Alders- gruppe	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	Alle tre sogne	Danmark år 2019
	<i>Antal personer</i>				
Børn 0-15 år	85	108	42	235	957.470
Arbejdsdygtig alder 16-64 år	181	237	140	558	3.778.952
Ældre 65 og ældre	18	24	10	52	1.069.659
I alt	<i>284</i>	<i>369</i>	<i>192</i>	<i>845</i>	<i>5.806.081</i>
Forsørgerbyrde	<i>0,6</i>	<i>0,6</i>	<i>0,4</i>	<i>0,5</i>	<i>0,6</i>

Note: For at få korrekt sammenligning er moderne alder anvendt for hele landet for år 2019, dvs. 0-14-årige, 15-64-årige samt 65 år og derover.

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845. Tallene for år 2019 for hele landet er beregnet på basis af udtræk fra Statistikbanken i Danmarks Statistik, august 2019.

Figur 4. Befolkningsmæssig sammensætning, De tre sogne år 1845 og hele landet år 2019

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845. Tallene for år 2019 for hele landet er beregnet på basis af udtræk fra Statistikbanken i Danmarks Statistik, august 2019.

6 Lokalbefolkningens civilstand

Folketællingen fra 1845 registrerer for hver enkelt person, hvordan deres civilstand er. Civilstanden omfatter en klassifikation bestående af fire variable:

- Gifte.
- Ugifte.
- Enker.
- Enkemænd.

I Tabel 8 er hele befolkningen i de tre sogne fordelt på de enkelt typer civilstand. For de ugifte er der samtidigt beregnet antallet af de ugifte, der er under tyve år.

Tabel 8. Sogdenes befolkning fordelt på civilstand, 1845

Civilstand	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	I alt
Gift	104	147	64	315
Enkemand	8	7	4	19
Enke	13	13	7	33
Ugift	159	202	117	478
- heraf unge < 20 år	97	139	57	293
I alt	284	369	192	845

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Giftede personer omfatter 37,3 procent af befolkningen i de tre sogne. Gruppen af ugifte over 20 omfatter 106 mænd og 79 kvinder.

I de tre sogne er den yngste giftede kvinde 22 år. Den yngste giftede mand er 23 år. Der findes syv ugifte, der er over 50 år. Den yngste enke er 33 år, mens den yngste enkemand er 36 år.

6.1 Ægtepar

I alt er der registreret 315 personer i de tre sogne, der er giftede. Af disse er der 37 personer, der er giftede, men som ikke har ægtefællen registreret i husstanden i øjeblikket for folketællingen den 1. februar 1845. Der er tale om 22 mænd og 15 kvinder.

I det følgende analyseres der på de 139 ægtepar.

I Tabel 9 er aldersforskellen mellem de to køn beregnet. Som i dag er det mest udbredt, at manden er ældre end kvinden i et giftermål. Af de 139 ægteskaber i sognene i 1845 var manden ældst i de 81 ægteskaber. I 46 ægteskaber er kvinden ældst, mens mand og kvinde er lige gamle i 12 ægteskaber.

Manden er således ældst i 58,3 procent af alle registrerede ægteskaber i de tre sogne i år 1845.

Tabel 9. Aldersforskel i ægteskab i husstande med kun to gifte i de tre sogne, 1845

Aldersforskel	Mand ældre end kvinde	Kvinde ældre end mand
0 år	12	
1 år	8	10
2 år	7	1
3 år	10	3
4 år	7	4
5 år	5	2
6 år	3	2
7 år	5	5
8 år	6	4
9 år	5	1
10 år og derover	20	14
<i>I alt</i>	81	46

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

I gennemsnit var aldersforskellen i et ægteskab i år 1845 7,2 år. Når manden var ældst var han i gennemsnit 7,9 år ældre end kvinden. Omvendt var kvinden, når hun var ældst, i gennemsnit 7,7 år ældre.

Hvis vi definerer ægtepar til at være lige gamle til gruppen af ægteskaber, hvis aldersforskellen er mindre end fem år, så omfatter denne gruppe hele 44,6 procent.

Den største aldersforskel i et ægtepar var i et ægtepar fra Sønder Kongerslev, hvor manden, der var skolelærer, var 73 år og kvinden 42 år, altså en aldersforskel på 31 år.

7 Analyse af husstandenes størrelse og sammensætning

I dette kapitel er fokus på husstandene i de tre østhimmerlandske sogne i år 1845.

I Tabel 10 er beregnet antallet af husstande i de tre sogne, antallet af personer i husstandene i sognet, samt det gennemsnitlige antal personer i en husstand i det enkelte sogn.

Tabel 10. Antal husstande, antal personer i husstandene samt gnmst. antal personer i den enkelte husstand, 1845

	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	I alt
Antal husstande	48	71	33	152
Antal personer i husstande	284	369	192	845
Genmsnt. antal personer i en husstand	5,9	5,2	5,8	5,6

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Tabellen viser, at der på trods af tilstedeværelsen af større husstande som godser og store gårde, er nogenlunde samme antal personer i en gennemsnitlig husstand i de tre sogne.

Til sammenligning er antallet af personer i en husstand i lokalområdet i dag omkring tre personer.

Både befolkningsmæssigt og med hensyn til antallet af husstande er Nørre Kongerslev Sogn langt det største af de tre sogne. Nørre Kongerslev Sogn omfatter således 46,7 procent af alle de tre sognes husstande. Nørre Kongerslev oplever dog allerede nu en mindre tilbagegang i forhold til de to andre sogne. I 1834 havde Nørre Kongerslev Sogn 48,6 procent af husstandene i de tre sogne.

I Tabel 11 er antal personer i de enkelte husstande beregnet for hver af de tre sogne.

Tabel 11. Husstande fordelt på antal personer i husstanden, 1845

Husstandens størrelse	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	I alt
	<i>Antal husstande</i>			
1 person	0	2	2	4
2 personer	3	7	3	13
3 personer	7	8	4	19
4 personer	9	13	4	26
5 personer	6	11	7	24
6 personer	8	9	6	23
7 personer	4	9	3	16
8 personer	3	6	1	10
9 personer	4	3	0	7
>9 personer	4	3	3	10
I alt	48	71	33	152

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Tabellen viser, at næsten halvdelen af husstandene omfatter en husstandsstørrelse på 4-6 personer.

Der er ti husstande med ti personer eller flere i husstanden. Disse store husstande er Refnæs Hovedgård (34 personer) og Kongstedlund Hovedgård (22 personer).

De sidste otte husstande er to unavngivne gårde i Komdrup på henholdsvis 12 og 10 personer, tre unavngivne gårde i Nørre Kongerslev på hver 10 personer og to gårde på henholdsvis 12 og 10 personer i Sønder Kongerslev samt et hus i Sønder Kongerslev på 11 personer.

I Tabel 12 er både beregnet, den procentvise fordeling af husstandene på husstandsstørrelse, og også hvor stor en del af befolkningen i de tre sogne, der bor i de forskellige størrelser husstande.

Tabel 12. Husstandene samt befolkningen fordelt på husstandsstørrelse, de tre sogne, år 1845

Husstands- størrelse	Husstande	Personer	Andel af alle husstande	Andel af hele befolkningen
	Antal	Antal	Pct.	Pct.
1 person	4	4	2,6	0,5
2 personer	13	26	8,6	3,1
3 personer	19	57	12,5	6,7
4 personer	26	104	17,1	12,3
5 personer	24	120	15,8	14,2
6 personer	23	138	15,1	16,3
7 personer	16	112	10,5	13,3
8 personer	10	80	6,6	9,5
9 personer	7	63	4,6	7,5
>9 personer	10	141	6,6	16,7
I alt	152	845	100,0	100,0

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Tabellen viser, at de store husstande med ti personer og derover samlet set udgør den største befolkningsandel, selv om der kun er tale om ti husstande.

I folketællingen fra år 1845 er der angivet oplysninger om husstandstypen i form af 'gård' og 'hus' og lignende. Den samlede opgørelse med anvendelse af folketællingens oplysninger er medtaget i Tabel 13. Stavemåder er ændret fra gammel stil til moderne stil.

Tabel 13. Oversigt over husstandstyper, incl. herregårde samt andre specielle bygninger, 1845

Betegnelse	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	I alt
Et hus	29	40	13	82
En gård	14	28	17	59
<i>Andre betegnelser:</i>				
Refnæs Hovedgård			2	2
En hovedgård (Kongstedlund)	1			1
En avlsgård	1			1
Sigsgård		1		1
Stenigård		1		1
En mølle			1	1
Fattighuset	1			1
Skoleboligen	1			1
Skolehuset		1		1
Præstegården	1			1
<i>I alt antal husstande</i>	<i>48</i>	<i>71</i>	<i>33</i>	<i>152</i>

Note: Bemærk at Refnæs Hovedgård er opdelt i to husstande i registreringen i folketælling.

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Tabellens oplysninger kan forenkles til at angive antallet af gårde og af huse i de tre sogne. I Sønder Kongerslev Sogn var der således 17 gårde og 31 huse. I Nørre Kongerslev Sogn var der 30 gårde og 41 huse. Endelig var der i Komdrup Sogn 18 gårde (Refnæs Hovedgård tæller her som en gård i modsætning til i tabellen), 13 huse og en mølle.

7.1 Personsammensætningen i husstandene

Hidtil har analysen primært gået på, *hvor mange* personer, der var i den enkelte husstand. I det følgende sættes fokus på, *hvilke* personergrupper, som husstandene bestod af.

Ligesom i de tidligere folketællinger bestod en husstand både af den nærmeste familie i form af forældre og børn, ofte også af andre slægtninge som f.eks. forældre, søskende til ægteparret samt tjenestefolk med forskellige opgaver i huset eller på gården.

Personerne i husstandene er i det følgende opdelt på følgende kategorier:

- Børn.

- Beboere fordelt på stilling i husstanden.
  - Familiemedlemmer.
  - Tjenestefolk.
- Erhvervsmæssig stilling i husstandene.
  - Herremænd.
  - Andre offentlige myndighedspersoner.
  - Militærvæsen.
  - Landhåndværkere.
  - Inderster og indsiddere.
  - Personer på socialhjælp og lignende.

7.1.1 Børnene i husstande

Børn defineres til at være i alderen under 16 år – og altså ikke, hvem der i folketællingen har fået betegnelsen barn. I folketællingen kan en person være givet betegnelsen 'deres søn', men denne søn kan jo være en person, der ikke længere er et barn.

I Tabel 14 opgøres børnene i sognene på husstandene.

Tabel 14. Antal børn i husstande, de tre sogne, år 1845

	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	I alt	Børn i alt	Andel af alle børn
<i>Antal børn</i>	<i>Antal husstande</i>				<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
Ingen børn	8	24	13	45	0	0,0
1 barn	18	17	11	46	46	19,6
2 børn	13	12	3	28	56	23,8
3 børn	2	10	3	15	45	19,1
4 børn	2	4	1	7	28	11,9
5 børn	3	3	1	7	35	14,9
6 børn	2	1	0	3	18	7,7
7 børn	0	0	1	1	7	3,0
I alt	48	71	33	152	235	100,0

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

I de tre sogne var der i alt 235 børn, dvs. personer under 16 år i år 1845. Der er forholdsvis mange husstande uden børn i Nørre Kongerslev Sogn. Det gjaldt også for de foregående folketællinger.

Det gennemsnitlige antal børn i husstandene var i alle tre sogne 1,6 barn pr. husstand. I 1834 var gennemsnittet 1,7 barn pr. husstand og i 1801

var det gennemsnitlige antal børn i husstandene i de tre sogne på 1,8 barn.

Som det fremgår af tabellen, er der 11 husstande, hvor antallet af børn overstiger fire. Til gengæld er der 45 husstande, svarende til 29,6 procent af alle husstandene i de tre sogne, hvor der ingen børn er i husstanden.

Børnene i husstandene var ikke nødvendigvis samboende børn med deres forældre. Af de i alt 235 børn i de tre sogne boede de 213, 90,6 procent, af børnene sammen med en eller begge forældre. Resten af børnene i alderen op til femten år havde følgende tilknytning til husstanden:

Tabel 15. Børn uden forældre i husstand, tre sogne, år 1845

	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	I alt
Barnebarn	0	1	0	1
Plejebørn	6	3	4	13
Tjenestefolk	3	4	0	7
Ingen oplysninger	0	0	0	1
<i>I alt</i>	9	8	4	21

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Det vides ikke, om plejebørnene også er i kategori børn af barn eller barnebarn.

I alt syv børn er registreret som tjenestefolk – seks drenge og en pige. Den yngste dreng er 13 år og pigen er 15 år.

7.1.2 Beboere fordelt på stilling i husstand

Folketællingen fra 1845 opgør stilling for den enkelte beboer i husstandene. Denne optælling er en blanding af familietilhørsforhold og ansættelsesforhold.

7.1.2.1 Familiemedlemmer

I de tre sogne i året 1845 kan oplistes følgende familiemedlemmer, der indgår som boende i de enkelte husstande.⁵

---

⁵ Egen sammentælling på basis af folketælling 1845.

- Datters barn
- Husfaders moder
- Konens moder

I år 1801 var der 101 personer i denne kategori, mens der i 1834 kun var otte personer. Her i år 1845 var der kun tre personer i kategorien.

7.1.2.2 Tjenestefolk

Der er mange personer i husstandene, der går under betegnelser, som viser, at de har været tilknyttet som tjenestefolk. I denne analyse omfatter tjenestefolk følgende betegnelser fra folketællingen i år 1845:

- Tjenestefolk
- Tjenestekarl
- Tjenestepige
- Tjenestedreng
- Husholder
- Skrædderpige
- Skrædderdreng
- Skomagerdreng

I folketællingen for år 1845 bærer 157 en af ovenstående titler inden for kategorien tjenestefolk. Både ved folketælling i år 1801 og i år 1834 omfattede tjenestefolk omkring en femtedel af befolkning. Her i år 1845 er gruppens andel fortsat næsten den samme, 18,6 procent af den samlede befolkning.

Tabel 16 viser antallet af tjenestefolk fordelt på sognenes husstande.

Tabel 16. Antal tjenestefolk i husstande, de tre sogne, 1845

Antal tjenestefolk i husstand	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	I alt
	<i>Antal husstande</i>			
0	39	42	16	97
1	11	7	11	29
2	3	7	4	14
3	5	11	1	17
4	1	3	1	5
5	0	0	0	0
6	0	0	0	0
7	0	1	0	1
8	1	0	0	1
9	0	0	0	0
10 & flere	1	0	0	1
I alt	48	71	33	152

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Der er registreret tjenestefolk i 36,2 procent af alle husstandene i de tre sogne.

Gennemsnitsalderen for gruppen af tjenestefolk er på 26,9 år. I Tabel 17 er tjenestefolk fordelt på køn og aldersgrupper.

Tabel 17. Køn og alder på tjenestefolk, de tre sogne, år 1845

Aldersgruppe	Mand	Kvinde	I alt
	<i>Antal personer</i>		
10-19 år	21	18	39
20-29 år	41	33	74
30-39 år	17	11	28
40-49 år	5	0	5
50-59 år	7	0	7
60-69 år	4	0	4
I alt	95	62	157

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Tabellen viser, at betegnelsen tjenestefolk, som defineret i denne analyse, primært omfatter unge mennesker under fyrre år. Kun 10,2 procent af tjenestefolkene er 40 år og ældre. 60,5 procent af tjenestefolkene er mænd.

7.2 Erhverv forbundet med de enkelte husstande

Befolkningen er i folketællingen fra år 1845 opdelt efter, hvilket erhverv, som pågældende måtte have. Der er tale om en registrering, hvor familiemedlemsskab og erhverv indgår i samme registrering, så det kan være vanskeligt at fastsætte personens egentlige erhverv.

7.2.1 Gårdene

I de tre sogne var der 66 gårde. Dvs. at hovedbeskæftigelsen for personer på disse gårde var landbrug. På gårdene levede 478 personer, svarende til 56,6 procent af de tre sognes samlede befolkning. Gårdene har således nogenlunde samme antal og størrelse med hensyn til personer på gårdene som ved folketællingen i 1834.

Personerne på gårdene fordelte sig således på følgende kategorier:

- 64 personer med betegnelsen gårdmand, ejer samt forpagter.
- 196 familiemedlemmer uden nærmere angivelse af erhverv.
- 24 personer på aftægt, plejebørn, almisselemmer samt pension.
- 164 personer med egentlig erhvervsbetegnelse.
- 30 personer uden oplysninger.

Opgørelsen i folketællingen fortæller ikke, hvorvidt de nævnte familiemedlemmer samtidigt arbejder på gården. Der er også personer, der er under betegnelsen aftægt mv., der er familiemedlemmer.

De 164 personer med en egentlig erhvervsbetegnelse kan opdeles i følgende kategorier:

- Husholder, husjomfru, 6 personer
- Tjenestefolk uden nærmere betegnelse, 145 personer
- Skrædder, 4 personer
- Informator, 1 person
- Mejerske, 1 person
- Røgter, 1 person
- Smed, 2 personer
- Snedker, 1 person
- Sognepræst, 1 person
- Væver, 1 person

En inderste er uden erhvervsbetegnelse.

7.2.2 Husene

I de tre sogne er 367 af husstandene registreret som huse.⁶

367 personer er tilknyttet husstande, som i folketællingen betegnes 'Huse'. Huse er her inklusiv en mølle, et skolehus og en skolebolig og et fattighus.

Husene omfattede således 43,4 procent af den samlede befolkning i de tre sogne.

Personerne i husene er opgjort med samme betingelser, som nævnt under gennemgang af befolkningen på gårdene. Husenes beboere går under følgende kategorier:

- 18 personer med betegnelsen husmand, husmandsenke, og uden yderligere erhvervsangivelse.
- 207 familiemedlemmer uden nærmere angivelse af erhverv.
- 38 personer på aftægt, plejebørn, almisselemmer samt pension.
- 1 inderste.
- 118 personer med egentlig erhvervsbetegnelse, incl. ovennævnte husmænd.
- 2 uoplyst.

I forhold til gårdene kan af ovenstående udtrækkes, at langt flere i husene har et egentligt erhverv uden for det at passe husmandsbrug, hus m.v.

De 118 personer med en egentlig erhvervsbetegnelse kan opdeles i følgende kategorier:

- Betjent ved mølle, 2 personer
- Bødker, 2 person
- Daglejer/Arbejdsmand, 33 personer
- Forpagter, 1 person
- Hjulmand, 6 personer
- Jordemoder, 1 person

---

⁶ Ved Refnæs er en husstand defineret til både at være et hus og en gård.

- Skolelærer og kirkesanger, 3 personer
- Skomager, 4 personer (den ene person er også tækkemand)
- Skrædder, 7 personer
- Smed, 3 personer
- Snedker, 5 personer
- Spind, 7 personer
- Tjenestefolk, ikke nærmere angivet, 9 personer
- Træskomager, 1 person
- Tømrer, 1 person (også Møllebygger)
- Væver, 7 personer
- Murer & murermester, 2 personer
- Sypige, 2 personer
- Tækarbejde, 1 person
- Stenkløver, 1 person
- Lærling, retning ikke oplyst øvrige ikke oplyste, 5 personer

I forhold til folketællingen fra 1801 og i år 1834 er der langt flere personer, der er aktive i specifikke erhverv i år 1845 i Sønder Kongerslev Sogn. Indtjeningsgrundlaget spreder sig til mere end landbrugsarbejde på en gård eller i et husmandssted samt til selvforsyning i dette sogn. Men den relative andel af håndværkere af hele befolkningen stiger kun i Sønder Kongerslev Sogn. For alle tre sogne samlet bliver andelen og antallet af håndværkere i forhold til antal borgere i de tre sogne på samme niveau.

Tabel 18. Antal håndværkere samt antal håndværkere pr. 100 personer i befolkningen, de tre sogne, år 1801, år 1834 og år 1845

	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	Alle tre sogne
År 1801				
Antal håndværkere	10	8	2	20
Antal håndværkere pr. 100 personer i befolkningen	5	3	2	3
År 1834				
Antal håndværkere	11	24	23	58
Antal håndværkere pr. 100 personer i befolkningen	4	7	13	7
År 1845				
Antal håndværkere	27	22	7	56
Antal håndværkere pr. 100 personer i befolkningen	10	6	4	7

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1801, Folketælling 1834 og Folketælling 1845.

I Tabel 19 er de enkelte håndværksfag opgjort i antal personer/håndværkere i de tre sogne. Der er i alt 55 personer, der er registreret med et håndværksmæssigt erhverv. Det kan være som heltidsjob, bierhverv eller unge, der er i lære.

Tabel 19. Håndværkere fordelt på håndværkstype og sogn, år 1845

Håndværk	Sønder Kongerslev	Nørre Kongerslev	Komdrup	I alt
	<i>Antal personer</i>			
Bødker	1	1	0	2
Hjulmand	3	2	1	6
Skomager	3	1	0	4
Skrædder	5	3	2	10
Smed	3	2	1	6
Snedker	3	3	0	6
Spinder	2	2	0	4
Træskomager	1	0	0	1
Tømrer	0	0	1	1
Væver	4	4	1	9
Murer	0	1	1	2
Stenkløver	1	0	0	1

Sypige	0	2	0	2
Tækker	0	1	0	1
I alt	26	22	7	55

Kilde: Egen beregning på basis af Folketælling 1845.

Det fremgår af tabellerne, at Komdrup Sogn har en relativ stor andel håndværkere i befolkningen. Det fremgår også, at spinding af garn samt vævere er udbredt på egnen i år 1845.

7.2.3 Offentlige myndighedspersoner

Der var flere personer, der havde offentlige roller i de tre sogne i år 1845:

Herremanden på Kongstedlund har samtidig titel af baron og major af infanteriet. Det er den eneste person med militærtitel i befolkningen. Det er endvidere i folketællingen registreret, at han lever af kapitalen fra gården Refsnæs.

Titlen baron betød, at personen besad et baroni.

I de tre sogne var der, lige som i 1801 og også i dag, kun en præst. Præsten var bosiddende i Sønder Kongerslev.

I præstegården var der bosiddende en ugift kvinde, der fik pension af præstekassen. I et hus i Sønder Kongerslev var der også en præstedatter, der også fik pension af præstekassen.

I de tre sogne var der en enkelt sognefoged. Han var gårdejer og bosiddende i Sønder Kongerslev.

Skolevæsenet omfatter i 1845 en skolelærer i alle tre sogne. Skolelæreren i Sønder Kongerslev og Nørre Kongerslev er også kirkesanger. Skolelæreren i Sønder Kongerslev har bolig i Skoleboligen, mens læreren i Nørre Kongerslev har bolig i det, der betegnes skolehuset. Skolelæreren i Komdrup har bolig i det, der kun betegnes som et hus.

I sognet var der en jordemoder. Jordemoderen var bosiddende i et hus i Sønder Kongerslev.

7.2.4 Inderster og indsiddere

Ved folketællingen i år 1801 var der registreret tolv personer med betegnelsen Inderste, eller Indsidder. Syv er under betegnelsen Inderste, mens fem er Indsiddere.

I 1834 var der i registreret i alt 15 personer i disse kategorier. 13 af disse er under betegnelsen Inderste.

I 1845 er der registreret i alt 21 personer, som inderste eller indsidder. 19 af disse 21 personer er inderste.

13 af de registrerede er registreret i Sønder Kongerslev Sogn, seks i Nørre Kongerslev Sogn, og der er to registreret i Komdrup Sogn.

Personer registreret som Inderste og Indsidder vil for manges vedkommende, jf. definitionen, være bosiddende i husstand på basis af socialt eller familiemæssige forhold. I det følgende vil øvrige personer, der er registreret som personer på socialhjælp eller lignende blive optalt.

7.2.5 Personer på socialhjælp og lignende

De personer, der er på en form for socialhjælp, omfatter 63 personer:

- 31 personer er aftægtsmænd eller -kvinde.
- 8 personer er registreret som fattiglem.
- 2 plejebørn er registreret med tilknytning til fattigvæsenet.
- 9 personer er registreret som almisselem.
- 12 personer er plejebørn uden nærmere angivelse.
- 1 person er en husfader, der forsørger sin moder.

Personer på aftægt omfatter betaling af vederlag fra køber af gård til tidligere ejer eller fæster, fastsat i en kontrakt, udformet som en del af handlen.

Et almisselem er en person, som modtager almisser i form af naturalier (mad og tøj) - eller penge fra sognets fattigkasse.

Et fattiglem er en person der blev forsørget af fattigvæsenet. Måske er der tale om et fattig(hus)lem i et fattighus eller på en fattiggård. Seks af de otte fattiglemmer er bosiddende i Sønder Kongerslev, to er bosiddende i Nørre Kongerslev. Der er et fattighus i de tre sogne, og det er beliggende i Sønder Kongerslev. Ifølge folketællingen er der seks beboere i fattighuset, der alle er registreret som fattiglemmer.

8 Afsluttende bemærkning

Dette er et arbejdspapir, hvor analysens mange beregninger er gennemført for første gang. I den videre proces skal både metode og tal gennemgås af personer med kendskab til metodeteknikker samt med kendskab til lokalområdet for at forbedre analysen og finde fejl, som måtte være sneget sig ind.

Det er målet i fremtiden at fortsætte med nyere folketælling samt nutidens registerstatistik for at belyse en samlet udvikling fra år 1801 til i dag.

9 Anvendte kilder og litteratur

Bjørn, Claus: Det danske landbrugs historie, 1810-1914, bind IV.

Danmarks Statistik, Statistisk Databank, opslag august, november og december 2019.

Hans Jørgen Marker: Danmarks befolkning 1801 fra Syddansk Universitetsforlag. Forfatteren gennemfører analyse af mikrodata fra folketællingen i 1801 for hele landet.

Hvidtfeldt, Johan (red.): Håndbog for danske lokalhistorikere, udgivet af Dansk Historisk Fællesforening, 1965.

Reglement for Fattigvæsenets provisoriske Indretning og Bestyrelse paa Landet i Danmark. 5 juli 1803

Rigsarkivet. 1801, 1834, 1845, 1901 Folketælling Danmark, (24/09/2019)

Statistisk tabelværk, udgivet af den hertil allernaadigst anordnede kommission, tiende hæfte, 1846.

Wikipedia, opslag november 2019.

